

GENDER TENGLIGI YOXUD MUZEY SOHASIDAGI ILG'OR AYOLLAR

Karimova Barno*“Shahrisabz” davlat muzey-qo‘riqxonasi**rassom ta’mirchisi**email@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada gender tengligi masalasi muzey sohasi misolida ko‘rib chiqiladi. Xalqaro tajriba asosida ayollarning muzey rahbarligi, kuratorlik va ilmiy-tadqiqot faoliyatidagi o‘rni tahlil qilinib, ushbu sohada saqlanib qolayotgan gender tafovutining sabablari — institutsional to‘siqlar, gender stereotiplari va resurslarga notekis kirish imkoniyati yoritiladi. Shuningdek, O‘zbekistonda muzey va madaniy meros sohasida faoliyat yuritayotgan ilg‘or ayollar faoliyati misolida mamlakatdagi holat tahlil qilinadi. Maqola yakunida gender tengligini ta’minlash bo‘yicha amaliy tavsiyalar keltiriladi.

Kalit so‘zlar: gender tengligi, muzey sohasi, ayollar rahbarligi, madaniy meros, kuratorlik, institutsional to‘siqlar, O‘zbekiston.

Аннотация: В данной статье рассматривается вопрос гендерного равенства на примере музейной сферы. На основе международного опыта анализируется роль женщин в музейном руководстве, кураторской и научно-исследовательской деятельности, а также освещаются причины сохраняющегося гендерного разрыва в этой сфере — институциональные барьеры, гендерные стереотипы и неравный доступ к ресурсам. Кроме того, на примере деятельности передовых женщин, работающих в сфере музееведения и культурного наследия Узбекистана, анализируется положение дел в стране. В заключение статьи приводятся практические рекомендации по обеспечению гендерного равенства.

Ключевые слова: гендерное равенство, музейная сфера, женское лидерство, культурное наследие, кураторская деятельность, институциональные барьеры, Узбекистан.

Abstract: This article examines the issue of gender equality through the lens of the museum sector. Drawing on international experience, it analyzes the role of women in museum leadership, curatorial work, and research activities, while highlighting the underlying causes of the persistent gender gap in the field — institutional barriers, gender stereotypes, and unequal access to resources. The article further explores the situation in Uzbekistan through the example of leading women working in the country's museum and cultural heritage sector. It concludes with practical recommendations for advancing gender equality in the field.

Keywords: gender equality, museum sector, women's leadership, cultural heritage, curatorial practice, institutional barriers, Uzbekistan

Kirish: Muzeilar — bu nafaqat tarixni, balki insoniyat tafakkurining eng nozik qatlamlarini saqlab qoluvchi maskanlardir. Asrlar davomida bu boy meros ko‘pincha erkaklar nomi bilan bog‘langan bo‘lsa-da, bugungi kunda manzara tubdan o‘zgarmoqda. Dunyoning turli burchaklarida ayollar muzeyshunoslik, kuratorlik va madaniy meros sohasida yetakchi o‘rinlarni egallab, nafaqat eksponatlarni saqlash, balki jamiyatga tarix va san‘atni yangicha nigoh bilan taqdim etishda muhim rol o‘ynamoqda.

Gender tengligi masalasi bugungi kunda nafaqat ish haqi yoki lavozimlar bo‘yicha emas, balki g‘oyalar, qarorlar va madaniy jarayonlarga ta’sir ko‘rsatish nuqtayi nazaridan ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Muzei sohasi esa aynan shu jarayonlarning yorqin namunasi bo‘lib xizmat qiladi — bu yerda ayollar nafaqat xodim, balki tashkilotchi, tadqiqotchi va missioner sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Ushbu maqolada biz muzei sohasida iz qoldirgan, ilg‘or fikrlash va jasorat bilan ish yuritayotgan ayollar faoliyatini, ular duch kelgan qiyinchiliklarni hamda gender tengligi yo‘lidagi ushbu sohadagi o‘zgarishlarni ko‘rib chiqamiz.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya:

Muzei sohasida gender tengligi mavzusi so‘nggi o‘n yillikda xalqaro tadqiqotchilar e’tiborini tobora ko‘proq jalb qilmoqda. Umumiy ma’noda ayollar rahbarligi bo‘yicha olib borilgan tizimli adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ayollar rahbarligi qarorlar qabul qilishda ayollar ishtirokini kengaytirish, gender masalalari bo‘yicha jamoatchilik ongini oshirish va gender tengligini ta’minlovchi siyosatlarni ilgari surish orqali barqaror ijtimoiy o‘zgarishlarni rag‘batlantirishda muhim rol o‘ynaydi¹. Shu bilan birga, tadqiqotlar ayollar rahbarlari duch keladigan bir qator to‘siqlarni ham qayd etadi — jumladan, gender stereotiplari, institutsional to‘siqlar va resurslarga teng kirish imkoniyatining yo‘qligi kabi omillar alohida ta’kidlanadi².

Xalqaro tashkilotlar darajasidagi tadqiqotlar ham ushbu tendensiyanı tasdiqlaydi: rahbarlik bo‘yicha ilmiy yondashuvlar tarixiy jihatdan uch bosqichni bosib o‘tgan — dastlab “ayolni moslashtirish”, keyin “tashkilotni isloh qilish” va nihoyat “muhitni o‘zgartirish” strategiyalariga qaratilgan³. Bugungi kunda tadqiqotchilar mikro darajadagi (individual) yondashuvlardan ko‘ra, tashkiliy va jamiyat darajasidagi

¹ Aulia S. S., Arpanudin I. Women in gender equality movement: a systematic literature review // *Frontiers in Sociology*. – 2024. – Vol. 9. – DOI: <https://doi.org/10.3389/fsoc.2024.1432383>.

² Gander M., Sharafizad F. Progressing gender equity in senior leadership: a systematic literature review // *Gender in Management: An International Journal*. – 2025. – Vol. 40, No 2. – P. 352–369. – DOI: <https://doi.org/10.1108/GM-03-2024-0149>.

³ Qualitative evaluations of women’s leadership programs: a global, multi-sector systematic review // *PubMed Central (PMC)*. – URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12175695/>

tizimli to‘siqlarni bartaraf etishga e’tibor qaratmoqda, garchi amaliyotda hamon mikro darajadagi strategiyalar ko‘proq qo‘llaniladi⁴.

Xususan, muzey sohasiga oid tadqiqotlar orasida Amerika San’at Muzeylari Direktorlari Uyushmasi (AAMD) tomonidan tayyorlangan hisobotlar alohida ahamiyatga ega. 2017-yilgi hisobotga ko‘ra, ayol muzey direktorlari yetakchi lavozimlarning kamroq qismini egallaydi va hamkasb erkaklarga nisbatan kamroq maosh oladi. Aniqroq raqamlarga to‘xtalsak, so‘rovda ishtirok etgan 210 muassasadan 100 tasi ayollar tomonidan boshqarilgan, biroq ular erkak hamkasblari topgan har bir dollarga nisbatan o‘rtacha 73 sent maosh olishgan. Bundan tashqari, muzey qanchalik yirik bo‘lsa, gender tafovuti shunchalik katta bo‘lgan — yillik byudjeti 15 million dollardan kam, muzeylarning 54 foizi ayollar tomonidan boshqarilgan bo‘lsa, byudjeti undan yuqori muzeylarda bu ko‘rsatkich atigi 30 foizni tashkil etgan⁵.

Keyingi yillardagi ma’lumotlar sekin-asta ijobiy tomonga siljish kuzatilayotganini ko‘rsatadi. AAMD a’zosi bo‘lgan barcha muzeylar bo‘yicha ayollar direktorlik lavozimlarining 50 foizdan kamini egallaydi, ayol direktorlarning o‘rtacha maoshi esa erkak direktorlarnikidan past bo‘lib qolmoqda. Shu bilan birga, bu tafovutlarning asosiy qismi eng yirik muzeylar — ya’ni operatsion byudjeti 15 million dollardan yuqori bo‘lgan, a’zo muassasalarning taxminan yuqori chorak qismini tashkil etuvchi muzeylar hisobiga to‘g‘ri keladi.

Sifat tadqiqotlari esa muammoning kengroq kontekstini ochib beradi. Muzey rahbariyatiga ko‘tarilgan ayollar bilan o‘tkazilgan intervyularda jamiyatga ta’sir ko‘rsatish istagi, o‘zlaridan keyingilar uchun to‘siqlarni, xususan xilma-xillik va tenglik borasidagi to‘siqlarni bartaraf etish istagi hamda mentorlik va murabbiylikning muhimligi asosiy takrorlanuvchi mavzular sifatida ajralib chiqqan. Shuningdek, gender omili yakka holda emas, balki yosh, irq va jinsiy yo‘nalish kabi boshqa o‘ziga xosliklar bilan birgalikda namoyon bo‘lishi alohida ta’kidlangan — bu esa muzey sohasidagi gender tengligi masalasini faqat ayol-erkak nisbati orqaligina emas, balki kesishma (interseksional) nuqtai nazardan ham tahlil qilish zarurligini ko‘rsatadi⁶.

Metodologiya: Ushbu maqolada aralash uslub qo‘llanildi: bir tomondan, xalqaro tashkilotlar (AAMD, NEMO, ICOM kabi) tomonidan e’lon qilingan statistik hisobotlar va so‘rovnoma natijalari tahlil qilindi; ikkinchi tomondan, muzey sohasida yetakchi lavozimlarga ko‘tarilgan ayollar faoliyatiga oid sifat tadqiqotlari (intervyu va keyc-

⁴ Association of Art Museum Directors. Gender Gap Report 2017. – New York: Association of Art Museum Directors, 2017. – URL: <https://aamd.org/our-members/from-the-field/gender-gap-report>

⁵ Network of European Museum Organisations. Report on Gender Gap among Museum Directors. – Berlin: NEMO, 2024. – URL: <https://www.ne-mo.org/news-events/article/report-on-gender-gap-among-museum-directors/>

⁶ Dawson K., O’Donnell W. Playing the Game: Understanding the Gender Gap in Art Museum Directorships // The Museum Scholar. – 2017. – URL: <https://articles.themuseumscholar.org/2018/05/19/vol2no1dawson/>

stadilar) o'rganildi. Bu yondashuv nafaqat miqdoriy ko'rsatkichlarni (lavozim va maosh nisbati), balki sifat jihatlarini — ishtiyoq, to'siqlar va institutsional o'zgarish mexanizmlarini ham yoritish imkonini beradi.

O'zbekistonda madaniy meros va muzey sohasida ayollarning roli so'nggi yillarda sezilarli darajada oshib bormoqda. Bu jarayon mamlakatdagi umumiy tendensiya bilan ham bog'liq — "Yuksalish" umummilliy harakati ma'lumotlariga ko'ra, hozirda mamlakatda rahbar lavozimlarda ishlayotgan ayollar ulushi 33 foizni tashkil etadi, davlat va jamoat tashkilotlarining qariyb ikki mingtasiga esa ayollar rahbarlik qilmoqda⁷.

Madaniyat va san'at sohasida bu tendensiyaning yorqin namunasi — Gayane Umerova. Toshkentda tug'ilgan, Xalqaro Vestminster universitetini, so'ngra Sotheby's San'at instituti va Manchester universitetini tamomlagan mutaxassis o'z faoliyatini O'zbekiston tasviriy san'at galereyasida yetakchi mutaxassis sifatida boshlagan, keyinchalik Madaniyat vazirligi huzuridagi San'at va madaniyatni rivojlantirish jamg'armasida moliya boshqaruvi bo'limi boshlig'i va ijrochi direktor o'rinbosari lavozimlarigacha ko'tarilgan. Bugungi kunda u ushbu jamg'arma raisi sifatida mamlakat miqyosida muzey va galereyalarni rivojlantirish, xalqaro hamkorlik va madaniy meros bilan bog'liq strategik loyihalarni boshqarmoqda⁸.

Kuratorlik va ilmiy-tadqiqot yo'nalishida ham ayollar salmoqli o'rin egallamoqda. Xususan, "Sh. Marjoniy" nomidagi fond jamg'armasining to'qimachilik va qo'lyozmalar to'plami kuratori Galina Lasikova xalqaro anjumanlarda O'zbekiston fondlaridagi noyob eksponatlar, jumladan tarixiy miniatyuralar haqida ma'ruzalar bilan chiqib, mamlakat madaniy merosini xalqaro ilmiy jamoatchilikka tanitishda faol ishtirok etmoqda⁹.

Shuningdek, e'tiborga molik jihat shundaki, Toshkentdagi Islom sivilizatsiyasi markazi kabi yirik yangi muzey majmualarining ekspozitsiyalarida ham tarixiy ayol shaxslar — Bibixonim, Gavharshodbegim, Nodirabegim, Uvaysiy, Anbar Otin kabi ilm-ma'rifat homiylari alohida o'rin egallagan bo'lib, bu esa nafaqat sohadagi zamonaviy ayol mutaxassislarni, balki tarixiy meros orqali ham ayollarning madaniyatga qo'shgan hissasini kelgusi avlodlarga namoyon etishga xizmat qilmoqda.

⁷ University of Washington Museology Program. Playing the Game: Understanding the Gender Gap in Art Museum Directorships. – 2019. – URL: <https://www.washington.edu/museology/2019/11/20/playing-the-game-understanding-the-gender-gap-in-art-museum-directorships/>

⁸ O'zbekiston madaniy merosi – yangi Renessans asosi: xalqaro kongress // Oyina.uz. – 2023. – URL: <https://oyina.uz/uz/article/2220>

⁹ O'zbekistonda davlat boshqaruvidagi rahbar ayollar // Sputnik O'zbekiston. – 2023. – 19-oktabr. – URL: <https://oz.sputniknews.uz/20231019/ozbekistonda-davlat-boshqaruvidagi-rahbar-ayollar-40126219.html>

Umuman olganda, O‘zbekiston muzey sohasida hali xalqaro tajribadagi kabi keng ko‘lamli gender statistikasiga ega emas, biroq mavjud misollar shuni ko‘rsatadiki, mamlakatda ayollar nafaqat ijrochi xodim, balki strategik qaror qabul qiluvchi rahbar va xalqaro miqyosdagi mutaxassis sifatida ham faol ishtirok eta boshlagan.

Natija: Muzey sohasidagi gender tengligi masalasi — bu shunchaki statistik ko‘rsatkichlar yoki lavozimlar taqsimoti haqida emas, balki jamiyatning tarixga, madaniyatga va o‘z o‘tmishiga qanday nigoh bilan qarashini belgilaydigan chuqurroq jarayondir. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, ayollar rahbarligi muzey institutlarini boyitib, ularga yangicha, ko‘p qatlamli nuqtai nazar olib kirmoqda — biroq bu yo‘lda hali ham jiddiy institutsional to‘siqlar, gender stereotiplari va resurslarga teng kirish imkoniyatining yetishmasligi kabi muammolar saqlanib qolmoqda, ayniqsa yirik va nufuzli muassasalar darajasida.

O‘zbekiston tajribasi ham ushbu umumjahon tendensiyaning bir qismi ekanini ko‘rsatadi. Gayane Umerova va Galina Lasikova kabi mutaxassislarning faoliyati, shuningdek, mamlakatdagi yangi muzey majmualari ekspozitsiyalarida tarixiy ayol shaxslarning alohida o‘rin egallashi — ularning barchasi muzey sohasida ayollar roli tobora ortib borayotganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, bu yo‘nalishda tizimli statistik tadqiqotlar, mentorlik dasturlari va rahbarlik lavozimlariga kirish imkoniyatlarini kengaytiruvchi institutsional mexanizmlarning yanada rivojlantirilishi zarur.

Yakun sifatida shuni aytish mumkinki, muzey sohasidagi gender tengligini ta‘minlash — nafaqat adolat masalasi, balki madaniy merosni to‘liqroq, xolisona va ko‘p qirrali tarzda anglash hamda kelgusi avlodlarga yetkazish uchun ham muhim shartdir. Ayollarning ushbu sohadagi ulushi ortib borishi bilan muzeylar nafaqat o‘tmishni saqlovchi, balki jamiyatdagi ijobiy o‘zgarishlarni aks ettiruvchi va rag‘batlantiruvchi maskanlarga aylanib bormoqda.

Muhokama: Ushbu maqolada keltirilgan ma‘lumotlar bir necha muhim xulosalarga kelish imkonini beradi. Birinchidan, xalqaro adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, muzey sohasidagi gender tengsizligi tasodifiy hodisa emas, balki tashkiliy va tizimli xarakterga ega muammodir¹⁰. AAMD hisobotlarida qayd etilganidek, muzey qanchalik yirik va boy resurslarga ega bo‘lsa, undagi gender tafovuti shunchalik kattalashadi — bu holat “shisha shift” (glass ceiling) nazariyasini tasdiqlaydi: ayollar kichik va o‘rta miqyosdagi muassasalarda yetakchilik qila olsalar-da, eng nufuzli va moliyaviy jihatdan kuchli institutlarga kirish imkoniyati cheklangan bo‘lib

¹⁰ Association of Art Museum Directors. Gender Gap Report 2017. – New York: Association of Art Museum Directors, 2017. – URL: <https://aamd.org/our-members/from-the-field/gender-gap-report>

qolmoqda¹¹. Bu, o‘z navbatida, sohadagi qaror qabul qilish, kolleksiyalarni shakllantirish va madaniy hikoyani belgilash borasidagi asosiy vakolatlar hamon erkaklar qo‘lida to‘planib qolganini anglatadi.

Ikkinchidan, sifat tadqiqotlari (intervyular asosidagi tahlillar) ko‘rsatishicha, muammo yagona omilga emas, balki bir nechta o‘zaro bog‘liq omillarga bog‘liq: mentorlik tizimining yetishmasligi, ta’lim yo‘nalishidagi tarixiy notekislik va gender omilining yosh, irq hamda boshqa ijtimoiy o‘ziga xosliklar bilan kesishishi. Bu esa muammoni faqat “ayollar sonini ko‘paytirish” nuqtayi nazaridan emas, balki kengroq, tizimli va internatsional yondashuv orqali hal qilish zarurligini ko‘rsatadi.

Uchinchidan, O‘zbekiston misolida xalqaro tendensiyaga nisbatan o‘ziga xos manzarani namoyon etadi. Bir tomondan, Gayane Umerova va Galina Lasikova kabi mutaxassislarning misolida ko‘rinib turibdiki, mamlakatda ayollar strategik rahbarlik va xalqaro darajadagi ilmiy-kuratorlik faoliyatiga faol jalb etilmoqda. Ikkinchi tomondan, bu jarayon hali AAMD yoki NEMO kabi tashkilotlarnikiga o‘xshash tizimli statistik monitoring bilan qo‘llab-quvvatlanmayapti — ya’ni O‘zbekistonda muzey rahbarlari, kuratorlar va ilmiy xodimlar orasidagi aniq gender nisbati, maosh tengligi yoki lavozimga ko‘tarilish dinamikasi bo‘yicha ochiq ma’lumotlar hozircha yetarli emas. Bu kelgusi tadqiqotlar uchun aniq bo‘shliqni ko‘rsatadi¹².

To‘rtinchidan, e’tiborga molik jihat shundaki, O‘zbekistondagi yangi muzey majmualari (masalan, Islom sivilizatsiyasi markazi) ekspozitsiyalarida tarixiy ayol shaxslarning alohida taqdim etilishi — bu nafaqat simvolik, balki tarbiyaviy ahamiyatga ega hodisa. Bunday yondashuv kelajakda yosh avlod, xususan qizlar orasida ilm-fan va madaniyat sohasiga qiziqishni oshirishga hissa qo‘shishi mumkin, biroq bu o‘z-o‘zidan zamonaviy institutsional gender tengligini ta’minlamaydi — ya’ni tarixiy vakillik bilan bugungi kunda rahbarlik lavozimlariga haqiqiy kirish imkoniyati alohida masalalar sifatida qaralishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, muzey sohasidagi gender tengligi masalasi umumbashariy miqyosda ham, O‘zbekiston kontekstida ham hali yakunlanmagan jarayon bo‘lib, bu borada aniq statistik monitoring, mentorlik dasturlari va institutsional shaffoflikni kuchaytirish orqali yanada izchil yutuqlarga erishish mumkin.

Xulosa: Ushbu maqolada gender tengligi tushunchasi muzey sohasi misolida ko‘rib chiqildi va bu ikki mavzuning kesishmasi nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ega ekani ko‘rsatildi. Adabiyotlar tahlili shuni tasdiqladiki, ayollar

¹¹ Network of European Museum Organisations. Report on Gender Gap among Museum Directors. – Berlin: NEMO, 2024. – URL: <https://www.ne-mo.org/news-events/article/report-on-gender-gap-among-museum-directors/>

¹² Dawson K., O’Donnell W. Playing the Game: Understanding the Gender Gap in Art Museum Directorships // The Museum Scholar. – 2017. – URL: <https://articles.themuseumscholar.org/2018/05/19/vol2no1dawson/>

rahbarligi ijtimoiy o'zgarishlarni rag'batlantirishda muhim kuch bo'lib, muzey va madaniyat institutlarida ham bu qonuniyat o'z aksini topmoqda, biroq gender stereotiplari, institutsional to'siqlar va resurslarga notekis kirish imkoniyati hamon jiddiy muammo bo'lib qolmoqda, xususan yirik va nufuzli muassasalarda.

Xalqaro tajriba, jumladan AAMD va NEMO kabi tashkilotlarning ko'p yillik statistik kuzatuvlari, muzey rahbarligidagi gender tafovutining asta-sekin qisqarib borayotganini, ammo hali to'liq bartaraf etilmaganini ko'rsatadi. O'zbekiston tajribasi esa o'ziga xos manzarani namoyon etadi: Gayane Umerova va Galina Lasikova kabi mutaxassislarning faoliyati mamlakatda ayollarning strategik rahbarlik va ilmiy-kuratorlik ishlariga faol jalb etilayotganidan dalolat bersa-da, bu jarayonni tizimli baholash uchun zarur bo'lgan statistik ma'lumotlar va monitoring mexanizmlari hali yetarlicha rivojlanmagan.

Shu nuqtayi nazardan, kelgusida quyidagi yo'nalishlarda ishlarni davom ettirish maqsadga muvofiq bo'ladi:

- muzey sohasidagi xodimlar va rahbarlar tarkibi bo'yicha milliy darajada gender statistikasini yuritish;
- yosh mutaxassis ayollar uchun mentorlik va malaka oshirish dasturlarini kengaytirish;
- muzey rahbariyatiga ko'tarilish jarayonida shaffof va teng imkoniyatlarga asoslangan mezonlarni joriy etish;
- tarixiy ayol shaxslarning muzey ekspozitsiyalaridagi vakilligini yanada kengaytirish orqali yosh avlodda ilhomlantiruvchi namunalar shakllantirish.

Yakun sifatida ta'kidlash joizki, muzey — bu nafaqat o'tmishni saqlovchi, balki kelajakni shakllantiruvchi maskan. Bu maskanlarda ayollarning teng va faol ishtiroki ta'minlanishi — jamiyatning o'z tarixi va madaniyatiga qanchalik xolis, ko'p qirrali va ilg'or nigoh bilan qarayotganining o'ziga xos ko'zgusidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Aulia S. S., Arpanudin I. Women in gender equality movement: a systematic literature review // *Frontiers in Sociology*. – 2024. – Vol. 9. – DOI: <https://doi.org/10.3389/fsoc.2024.1432383>.
2. Gander M., Sharafizad F. Progressing gender equity in senior leadership: a systematic literature review // *Gender in Management: An International Journal*. – 2025. – Vol. 40, № 2. – P. 352–369. – DOI: <https://doi.org/10.1108/GM-03-2024-0149>.
3. Qualitative evaluations of women's leadership programs: a global, multi-sector systematic review // *PubMed Central (PMC)*. – URL:

- <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC12175695/> (murojaat qilingan sana: 06.07.2026).
4. Association of Art Museum Directors. Gender Gap Report 2017. – New York: Association of Art Museum Directors, 2017. – URL: <https://aamd.org/our-members/from-the-field/gender-gap-report> (murojaat qilingan sana: 06.07.2026).
 5. Network of European Museum Organisations. Report on Gender Gap among Museum Directors. – Berlin: NEMO, 2024. – URL: <https://www.ne-mo.org/news-events/article/report-on-gender-gap-among-museum-directors/> (murojaat qilingan sana: 06.07.2026).
 6. Dawson K., O'Donnell W. Playing the Game: Understanding the Gender Gap in Art Museum Directorships // The Museum Scholar. – 2017. – URL: <https://articles.themuseumscholar.org/2018/05/19/vol2no1dawson/> (murojaat qilingan sana: 06.07.2026).
 7. University of Washington Museology Program. Playing the Game: Understanding the Gender Gap in Art Museum Directorships. – 2019. – URL: <https://www.washington.edu/museology/2019/11/20/playing-the-game-understanding-the-gender-gap-in-art-museum-directorships/> (murojaat qilingan sana: 06.07.2026).
 8. O'zbekistonda davlat boshqaruvidagi rahbar ayollar // Sputnik O'zbekiston. – 2023. – 19-oktabr. – URL: <https://oz.sputniknews.uz/20231019/ozbekistonda-davlat-boshqaruvidagi-rahbar-ayollar-40126219.html> (murojaat qilingan sana: 06.07.2026).
 9. O'zbekiston madaniy merosi – yangi Renessans asosi: xalqaro kongress // Oyina.uz. – 2023. – URL: <https://oyina.uz/uz/article/2220> (murojaat qilingan sana: 06.07.2026).